

جلوه‌هایی از جامعه مهدوی در مراسم زیارت اربعین

حسن تر کاشوند^۱

چکیده

در روایات متعدد برای دوران ظهور و حکومت جهانی امام مهدی عجل الله تعالی فرجه ویژگی‌های منحصر به فرد و خاصی بیان شده است که وعده الهی و زندگی آرمانی و الهی بشر در آن تحقق خواهد یافت. در مراسم زیارت اربعین سیدالشهداء علیهم السلام که در این سال‌ها با شکوهی وصف‌ناپذیر در حال برگزاری است، برخی از ویژگی‌های آن جامعه آرمانی جلوه‌گر است؛ ویژگی‌هایی همانند عدم دلبستگی به مسائل مادی، تقویت روح استغنا و بی‌نیازی در انسان‌ها، یاری رساندن به یکدیگر بدون چشم‌داشت، گسترش مهربانی و همدلی و از بین رفتن دشمنی و کدورت، و اهتمام و توجه به نماز و ادای تکالیف.

کلیدواژه‌ها: جامعه مهدوی، زیارت اربعین، استغنا، مهربانی، نماز.

۱. پژوهشگر و مدیر گروه کلام و معارف پژوهشکده حج و زیارت.

مقدمه

عصر ظهور امام مهدی عجل الله تعالی فرجه پس از قیام جهانی‌اش، از درخشان‌ترین و زیباترین دوران‌ها از آغاز آفرینش برای جهان و انسان است. می‌توان عصر ظهور و جامعه مهدوی را «عصر حاکمیت نور و دانش و عدالت» به مفهوم واقعی آن نام گذارد. از انبوه روایات رسیده، این واقعیت فهمیده می‌شود که در پرتو قیام و حکومت عادلانه امام، دگرگونی عظیم و تغییر ژرف و گسترده‌ای در سراسر گیتی رخ می‌دهد و چهره و محتوای زندگی در همه میدان‌ها و جلوه‌ها به صورت شکوهمندی تغییر می‌یابد.

بیستم صفر سال ۶۱ قمری، مصادف با چهلمین روز شهادت حضرت اباعبدالله الحسین علیه السلام اربعین حسینی است. مسئله اربعین امام حسین علیه السلام یکی از شعائر مختص به شیعه است که در هیچ مکتب و ملتی نظیر ندارد. نقش امام حسین علیه السلام در زنده نگه داشتن دین اسلام، کاملاً ویژه و منحصر به فرد است. لذا برگزاری مراسم اربعین برای تکریم ویژه از ایشان، به منظور پاسداشت فداکاری‌ها و اقدامات بی‌نظیر آن حضرت در حفظ اسلام راستین و معنویت در جامعه است.

یادآوری اربعین و شهادت امام حسین علیه السلام، خونی تازه در رگ‌های شیعیان به جریان می‌اندازد و همگان را به قیام در راه خدا و عدالت‌خواهی و فرهنگ شهادت در این راه دعوت می‌کند. از این رو مسئله اربعین و اقامه عزا برای امام حسین علیه السلام در این روز، موجب احیای خاطره غم‌بار عاشورا و تداوم شور عاشورایی در همه اعصار است. این مراسم و اجتماع که در این سال‌ها با عظمتی وصف‌ناشدنی در حال برگزاری است، ویژگی‌های ممتاز و قابل توجهی دارد که در دیگر مناسبت‌ها کمتر به چشم می‌خورد؛ ویژگی‌هایی که می‌توانند جلوه‌ای از خصوصیات جامعه در عصر ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه و زندگی در آن دوران باشد. باید تلاش کنیم که این جلوه‌های زیبا از زندگی دینی و معنوی گسترش یابد و از آفات و آسیب‌ها در امان بماند تا بستر و زمینه‌ای شود برای آماده‌سازی جهان و شکل‌گیری حکومت و جامعه مهدوی.

جامعه مهدوی و مراسم زیارت اربعین هر کدام ویژگی‌های متعدد و خاصی دارند؛ اما با تتبع صورت گرفته کتاب یا مقاله مستقلی که به صورت مقایسه‌ای به بیان این ویژگی‌ها پرداخته باشد، یافت نشد. لذا در اینجا فقط به نمونه‌هایی از ویژگی‌های مذکور در روایات از جامعه مهدوی و تجلی آنها در مراسم پرشور زیارت اربعین اشاره می‌شود.

عدم دلبستگی انسان به مسائل مادی

یکی از ویژگی‌های روزگار حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه این است که حرص و طمع از میان می‌رود و روح بی‌نیازی در انسان‌ها پدیدار می‌شود. رسول خدا صلی الله علیه و آله می‌فرماید:

إذا خرج المهدي عجل الله تعالی فرجه ألقى الله الغنى في قلوب العباد حتى يقول المهدي: من يريد المال؟ ولا يأتيه أحد» (ابن طاووس، ۱۴۱۶ق، ص ۱۵۰).

زمانی که حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه قیام کند، خداوند، غنا و بی‌نیازی را در دل بندگانش می‌نهد؛ به گونه‌ای که حضرت مهدی اعلام می‌کند: «هر کس به مال و ثروت نیاز دارد، بیاید». ولی کسی برای آن پیشقدم نمی‌شود.

آن حضرت در روایتی دیگر می‌فرماید:

أبشركم بالمهدي، يبعث في أمّتي... ويملاً الله قلوب أمة محمد غني، فلا يحتاج أحد إلي أحد، فينادي مناد: من له في المال حاجة؟ قال: فيقوم رجل، فيقول: أنا،... (اربلی، ۱۳۸۱ق، ج ۲، ص ۴۸۳؛ مجلسی، ۱۴۰۳ق، ج ۵۱، ص ۹۲).

شما را به مهدی عجل الله تعالی فرجه بشارت می‌دهم که به سوی مردم برانگیخته می‌گردد... خداوند دل‌های امت محمد صلی الله علیه و آله را سرشار از بی‌نیازی می‌کند؛ به گونه‌ای که منادی ندا می‌دهد: «چه کسی به نیاز مالی دارد؟ [بیاید تا نیازش رفع شود]». ولی جز یک نفر کسی نمی‌آید....

در این روایات موضوع غنای در قلب مطرح شده است؛ یعنی روح استغنا در مردم به وجود می‌آید و قلب‌های آنان پر از حس بی‌نیازی می‌شود. البته در آن دوران مردم از نظر مالی نیز غنی و بی‌نیاز خواهند بود، اما داشتن روحیه استغنا لازمه غنی بودن نیست؛ بلکه ممکن

است انسان فقیر باشد، ولی در عین حال روحی بی نیاز داشته باشد.

این حالت ستودنی و داشتن روحیه استغنا در مراسم اربعین، به ویژه در میان مردم عراق که میزبان زائران هستند، به وفور مشاهده می شود. بسیاری از خانواده هایی که با کمترین امکانات زندگی می کنند و شاید در دیگر ایام سال برای مایحتاج اولیه زندگی خود هم نیازمند باشند، در این ایام با مناعت طبع و بزرگواری، تمام امکانات و سرمایه مادی زندگی خود را با افتخار و بدون هیچ چشم داشتی در اختیار زائران قرار می دهند و بدون هیچ دغدغه ای برای آینده، با توکل به خداوند، با تمام وجود از میهمانان سیدالشهدا علیهم السلام پذیرایی می کنند.

در واقع اربعین تمرین ورزیده شدن و آمادگی دل کندن از کسب و کار و زندگی برای رسیدن به اهدافی عالی و الهی است؛ به عبارت دیگر اربعین، احیاگر فرهنگ ناب دینی در ایثار، نوع دوستی، سخاوت و احسان است. در دنیای مدرنی که همه چیز بر اساس سود و زیان مادی سنجیده می شود و هیچ کاری بدون دریافت مزد مادی آن انجام نمی شود، ناگهان زیارت اربعین حسینی، انقلابی در طرز تفکر بشر ایجاد می کند و حساب های ماده پرستان را به هم می ریزد. هر کس هر آنچه دارد در طبق اخلاص می گذارد و با خواهش و تمنا و سوز و اشتیاق، دیگران را به استفاده از آنها دعوت می کند و در این ایثار و احسان، خود را نمی بیند. بلکه هر چه هست حسین است و عشق حسین علیه السلام.

این فرهنگ، همان است که در عصر ظهور حضرت ولی عصر علیه السلام حاکم خواهد شد و مردم بدون هیچ چشم داشتی، همه دارایی های خود را با نیازمندان و محتاجان شریک خواهند شد و حکومت جهانی مهدوی نیز همه امکانات را برای رفع نیازهای مادی و معنوی بشر بسیج خواهد کرد.

گسترش صلح و مهربانی

از ویژگی های جامعه مهدوی، پاک شدن کینه ها از دل مردمان و گسترش صلح جهانی است؛ یعنی مدینه فاضله ای که قرن ها انسان منتظر آن بوده است، در این عصر تحقق می پذیرد. پس از قیام امام مهدی علیه السلام و برقراری حکومت، رفاقت و دوستی و صمیمیت تا حدی

در جامعه فراگیر می‌شود که مردم در برآوردن نیازهای همدیگر از اموال خود چشم‌پوشی می‌کنند. این آرمان همه ائمه علیهم‌السلام بوده است. پیامبر اکرم صلی‌الله‌علیه‌وآله‌وسلم پس از ورود به مدینه، اولین اقدامی که در راه بسط و استقرار حکومتش انجام داد، ایجاد پیمان اخوت میان مردم مدینه و پیمان مسالمت‌آمیز با پیروان دیگر ادیان بود. امام مهدی عجل‌الله‌تعالی‌فی‌قربانیه‌وآجل‌عذابه‌وآجل‌عقابیه نیز با تأسی از سیره جدش، این رابطه را در تمام جهان برقرار خواهد کرد. امام علی علیه‌السلام می‌فرماید:

إذا قام قائمنا . . . لذهبت الشحنة من قلوب العباد (شیخ صدوق، ۱۳۶۲ ش، ج ۲، ص ۲۶۲:

مجلسی، ۱۴۰۴ ق، ج ۵، ص ۲۷۰).

هنگامی که قائم ما قیام کند...، کینه‌های بندگان نسبت به یکدیگر از دل‌هایشان زدوده می‌شود.

راهپیمایی عظیم اربعین، نمایشی از زمان ظهور مهدی موعود عجل‌الله‌تعالی‌فی‌قربانیه‌وآجل‌عذابه‌وآجل‌عقابیه است؛ چراکه بر اساس روایت‌های متعدد موجود، در زمان ظهور، همه ابنای بشر با هم مهربان و همدل می‌شوند و به یکدیگر یاری می‌رسانند و دشمنی و کدورتی باقی نخواهد ماند. همین همدلی و صمیمیت بین زائران اربعین و در میزبانی مردم عراق به خوبی دیده می‌شود. در مراسم اربعین زائران از کشورهای مختلف با آداب و رسوم و فرهنگ‌های متفاوت به حرمت خون سیدالشهدا علیه‌السلام با عزت و افتخار در خانه‌های مردم شهرهای مختلف عراق به گرمی پذیرایی می‌شوند و صرف نظر از تفاوت زبانی، چنان همدلانه به هم محبت می‌کنند که گویی قرن‌هاست عشق خانوادگی میان آنان برقرار است. در این مراسم باشکوه، دل‌های همه زوار امام حسین علیه‌السلام به نوعی به هم گره خورده و هر کس به فکر خدمت به دیگری است و مهربانی و عطفوت بین راهپیمایان به اوج خود می‌رسد.

مردمی که در مقطعی از تاریخ در جنگ روبه‌روی هم قرار گرفته بودند، وقتی پای سیدالشهدا علیه‌السلام و امام عصر علیه‌السلام به میان می‌آید، همه چیز را فراموش می‌کنند، دل‌های آنان به یکدیگر گره می‌خورد و هر کس به فکر خدمت به دیگری است و مهربانی و عطفوت بین راهپیمایان به اوج خود می‌رسد. گشاده‌دستی، برادری، ایثار و تحمل دشواری در میان زوار و میزبانان آنها تصاویر جذابی را در این مراسم بر جای می‌گذارد؛ جلوه‌هایی از عطفوت و مهربانی

که نمونه آن را میان مردمان یک شهر یا روستا و حتی یک قبیله نمی‌توان دید.

اهتمام و توجه به نماز

در عصر ظهور حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه استقبال مردم از نماز جماعت چنان چشمگیر خواهد شد که مساجد کنونی و حتی مساجدی که در آینده ساخته می‌شود، برطرف‌کننده نیاز آنها نخواهد بود؛ به گونه‌ای که در بعضی موارد به علت هجوم مردم برای ادای نماز جماعت، در یک مسجد دوازده بار نماز خوانده می‌شود (ر.ک: مجلسی، ۱۴۰۴ق، ب، ج ۵۲، ص ۳۷۵).

همچنین در بعضی از روایات اسلامی، آیه ۴۲ سوره حج^۱ به حضرت مهدی عجل الله تعالی فرجه و یارانش، یا آل محمد علیهم السلام به طور عموم تفسیر شده است؛ چنان‌که از حدیثی از امام باقر علیه السلام می‌خوانیم: «این آیه تا آخر از آن آل محمد و مهدی و یاران اوست» (فیض کاشانی، ۱۴۱۵ق، ج ۳، ص ۳۸۲).

یکی دیگر از جلوه‌های زیبای جامعه مهدوی در مراسم زیارت اربعین، همین اهتمام مؤمنین و زائران سیدالشهدا علیه السلام به مسئله نماز است؛ به گونه‌ای که در ایام راهپیمایی و زیارت اربعین در طول مسیر و در حرم ائمه، نمازهای جماعت به صورت باشکوهی برپا می‌گردد و مردم به برپایی نماز و ارتباط با معبود خود توجه و اهتمامی ویژه دارند.

اینها تنها نمونه‌هایی کوچک از شاخصه‌ها و ویژگی‌های آرمانی و الهی زندگی انسان در دوران حکومت امام مهدی عجل الله تعالی فرجه است که در مراسم زیارت اربعین سیدالشهدا علیه السلام جلوه‌گر شده است که همه شیعیان ضمن تلاش برای حفظ این دست‌آوردهای عظیم، باید بکوشند که از آسیب‌های احتمالی آن پیشگیری کنند و از همه ظرفیت‌های اربعین برای معرفی شیعه و جامعه آرمانی مهدوی بهره ببرند و اشتیاق به ظهور حضرت ولی عصر عجل الله تعالی فرجه و تشکیل حکومت عدل جهانی آن حضرت را در دل‌ها افزایش دهند.

۱. «الَّذِينَ إِنْ مَكَّنَّاهُمْ فِي الْأَرْضِ أَقَامُوا الصَّلَاةَ وَآتَوُا الزَّكَاةَ وَأَمَرُوا بِالْمَعْرُوفِ وَنَهَوْا عَنِ الْمُنْكَرِ وَلِلَّهِ عَاقِبَةُ الْأُمُورِ»؛

«همانان که اگر آنان را در زمین قدرت و تمکن دهیم، نماز را برپا می‌دارند و زکات می‌پردازند و مردم را به کارهای پسندیده وامی‌دارند و از کارهای زشت باز می‌دارند، و عاقبت همه کارها فقط در اختیار خداست.»

فهرست منابع

* قرآن کریم.

۱. ابن طاووس، علی بن موسی (۱۴۱۶ق). التشریف بالمنن فی التعریف بالفتن، اصفهان، مؤسسه صاحب الأمر.
۲. اربلی، علی بن عیسی (۱۳۸۱ق). کشف الغمة فی معرفة الأئمة، تصحیح سیدهاشم رسولی محلاتی، تبریز، بنی هاشمی.
۳. شیخ صدوق، محمد بن علی (۱۳۶۲ش). الخصال، تصحیح علی اکبر غفاری، قم، انتشارات جامعه مدرسین.
۴. فیض کاشانی، محمد بن شاه مرتضی (۱۴۱۵ق). تفسیر الصافی، تصحیح حسین اعلمی، تهران، مکتبه الصدر.
۵. مجلسی، محمدباقر (۱۴۰۳ق، ب)، بحار الانوار، تصحیح: جمعی از محققان، بیروت، دار إحياء التراث العربی.
۶. ----- (۱۴۰۴ق، الف). مرآة العقول فی شرح أخبار آل الرسول، تصحیح: سیدهاشم رسولی محلاتی، تهران، دار الکتب الإسلامية.